พระเยซูเจ้าคือ-การค้าเสรี
ความคิดสมัยใหม่ ของเซอร์จอห์น เบาริ่ง

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

“กำเนิดของความคิดสมัยใหม่ และที่นำไปสู่แนวคิดและนโยบายของรัฐสยาม ในการสร้างประเทศให้ศิวิไลซ์นั้น ก่อรูปขึ้นบ้างแล้วในแนวความคิดสมัยรัชกาลที่ 4

ดร.ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ แห่งภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เข้าใจว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความรู้และเข้าใจความสำคัญของความคิดสมัยใหม่ที่กำลังแพร่หลายในยุโรปขณะนั้นเป็นอย่างมาก

ที่สำคัญได้แก่ การมีแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งศาสตร์ใหม่ในยุโรปสมัยนั้นแนวความคิดทางการเมืองเสรีนิยม และแนวคิดทางวัฒนธรรมอันเป็นเครื่องบ่งถึงความก้าหน้าและความศิวิไลซ์เป็นต้น”

กล่าวได้ว่าชาวต่างชาติที่คนไทยโดยเฉพาะปัญญาชนและนักศึกษาประวัติศาสตร์ไทยรู้จักมักคุ้นดีที่สุดในปัจจุบัน คงไม่มีใครเกินเซอร์จอห์น เบาริ่ง [1]

ทั้งนี้เพราะท่านเป็นคนเข้ามาทำให้อาณาจักรสยามในรัชสมัยของพระบามสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ยิมยอมทำสนธิสัญญาระหว่างสยามกับอังกฤษที่เรียกกันต่อมาว่า “สัญญาเบาริ่ง” อันเป็น “สนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้า” ฉบับแรกที่นำประเทศสยามเข้าสู่โลก “**สมัยใหม่**” หรือ “**ศิวิไลซ์**” โดยที่ชนชั้นนำไม่เสียเปรียบต่อมหาอำนาจตะวันตก แต่กลับยิ่งนำไปสู่การรวบและส่งเสริมอำนาจการปกครองภายในประเทศมากยิ่งขึ้น [2]

จากนั้นมาสยามจะทำสนธิสัญญากับมหาอำนาจตะวันตกอีกหลายประเทศรวมทั้งญี่ปุ่นบนพื้นฐานเดียวกับสัญญาเบาริ่ง

ผลอันสำคัญของสัญญาเบาริ่งไม่ใช่เพียงตาการทำให้สยามเปิดประเทศได้สำเร็จ หากยังเป็นการปฏิวัติระบบเศรษฐกิจสยาม จัดตั้งระบบภาษีขาเข้าออกแบบใหม่เปิดศักราชใหม่ให้แก่การค้าข้าวในตลาดโลก รวมถึงการแต่งตั้งกงสุลอังกฤษที่มีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตด้วย

นั่นคือการที่สัญญาเบาริ่งนำสยามเข้าสู่ **“ระบบการค้าเสรี”** อันเป็นระบบเศรษฐศาสตร์การเมืองหม่ที่กำลังเติบใหญ่ในยุโรปและอเมริกา

ระบบและความคิดทางเศรษฐศาสตร์ดังกล่าวกำลังก้าวขึ้นมาเป็นความคิดนำเพื่อกรุยทางและเสริมความมั่นคงให้กับการเติบโตของทุนอุตสาหกรรม (Industrial capital) ในยุโรปในช่วง

ทศวรรษที่ 1840 เป็นต้นมา ควบคู่กับการเข้าเป็นสมาชิกชมรมการค้าเสรีแล้ว สยามซึ่งกำลังอยู่ในกระบวนการสร้างรัฐประชาชาติสมัยใหม่ก็ค่อย ๆ ก้าวเข้าสู่ความเป็นอารยประเทศเทียบเคียงกับประเทศมหาอำนาจตะวันตกซึ่งเรียกตัวเองว่า อารยประเทศ (civilized nations) หรือประเทศสมัยใหม่ (modern) ดังเห็นได้จากแนวคิดสมัยใหม่หลายประการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นรูปธรรมมากขึ้นในนโยบายในการปฏิรูปการปกครองประเทศในสมัยพระบาทพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และนโยบายชาตินิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เป็นต้น

บทความนี้มีสมมติฐานว่า **กำเนิดของความคิดสมัยใหม่และที่นำไปสู่แนวคิดและนโยบายของรัฐสยามในการสร้างประเทศให้ศิวิไลซ์นั้นก่อรูปขึ้นบ้างแล้ว ในแนวความคิดในสมัยรัชกาลที่ 4**

บทความนี้จึงต้องมีการสืบค้นว่าแนวความคิดเกี่ยวกับ “**ความเป็นสมัยใหม่**” ในสมัยนั้นมีเนื้อหาอย่างไรและมีผลต่อการปรับปรุงสยามอย่างไรในเวลาต่อมา

ผู้เขียนมีความเข้าใจว่า พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความรู้และเข้าใจความสำคัญของความคิดสมัยใหม่ที่กำลังแพร่หลายในยุโรปขณะนั้นเป็นอย่างมาก ที่สำคัญได้แก่การมีแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ซึ่งเป็นศาสตร์ใหม่ในยุโรปสมัยนั้น แนวความคิดทางการเมองเสรีนิยม และคิดทางวัฒนธรรมอันเป็นเครื่องบ่งถึงความก้าวหน้าและความศิวิไลซ์ของประเทศ เป็นต้น

ที่น่าสังเกตคือ **พระบามสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ไม่ได้รับหรือมีแนวความคิดสมัยใหม่ดังกล่าวนี้เหมือนกับที่มีในยุโรป หากแต่เป็นการผสมผสานเข้ากันกับพื้นฐานความคิดและศาสนาและวัฒนธรรม สยามที่ได้พัฒนามาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์** ที่สำคัญได้แก่ พุทธศาสนา ซึ่งนิธิ เอียวศรีวงศ์ได้ศึกษาและวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งว่ามีการตีความให้เป็นศาสนาพุทธที่ “**มีความเป็นเหตุเป็นผล**” [3] อันจะเป็นรากฐานทางปัญญาอันสำคัญให่แก่ ชนชั้นนำของสยามสามารถปรับแนวคิดสำนักแสงสว่าง (Enlightenment) ของยุโรปให้เข้ากับของไทยได้

การแผ่ขยายเข้ามาของปรัชญาและความคิดตะวันตกในกลางศตวรรษที่ 19 จึงแทนที่จะสร้างความตระหนกตกใจหรือข่มขู่ชนชั้นปกครองสยามดังที่เกิดขึ้นกับอาณาจักเพื่อนบ้านในเอเชีย ตรงกันข้ามกลับเป็นแหล่งของความรู้ขึ้นใหม่ที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงและความก้าวหน้าให้กับชนชั้นปกครองสยาม

นัยอันน่าสนใจจากความสำเร็จของชนชั้นปกครองไทยในการทำสนธิสัญญาเบาริ่งและการเปิดประเทศสยาม คือการที่ชนชั้นนำสามารถปรับตัวเป็นอารยชนเทียมบ่าเทียมไหล่ชนชั้นปกครองยุโรปได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะทางด้านความคิดและวัฒนธรรมแบบผู้ดีชนชั้นสูงรับมาจากตะวันตกได้ผสมผสานเข้ากับความคิดและวัฒนธรรมไทยรัตนโกสินทร์ เป็นกระฎุมพและเป็นเหตุเป็นผลและที่มีศักยภาพของการเปลี่ยนแปลง [4] ก่อรูปขึ้นเป็นความคิดและวัฒนธรรมไทยสมัยใหม่ ที่คนไทยปัจจุบันรับสืบทอดมา จนมีความรู้สึกว่าความคิดและวัฒนธรรมสมัยใหม่ของเรานี้ มีรากเหง้า

ต่อเนื่องกันมาตลอดแต่โบราณกาลอย่างน้อยก็นับตั้งแต่กรุงสุโขทัยมาเลยทีเดียว เห็นได้จากการที่ไทยปัจจุบันสามารถหยิบฉวยเอาอดีตสมัยสุโขทัยมาอธิบายปัจจุบันได้เกือบจะทุกเรื่องโดยเฉพาะการอ้างอิงว่านโยบาย “การค้าเสรี” นั้นมีมาแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงแล้ว ดังที่ได้มาจารึกไว้ในศิลาจารึกหลักที่ 1ซึ่ง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช บอกว่าคือ “แมกนา คาร์ดา ของไทย”

ข้อต่อสำคัญที่ทำให้ความทรงจำเรื่องสุโขทัยเป็นสิ่งมีชีวิตและเติบโตอยู่กระทั่งปัจจุบันนี้ได้ก็คือการเกิดและพัฒนาของรัฐสยามที่กลายเป็นรัฐประชาชาติสมัยใหม่รัชกาลที่ 4 และ 5 นั่นเอง

ความสำเร็จทางวัฒนธรรม (ซึ่งเป็นเครื่องมือทางการเมืองของรัฐชาติ) ดังกล่าวนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทำให้ประเทศเป็นสมัยใหม่ด้วยรูปแบบและวิธีการเดียวกับที่รัฐบาลอาณานิคมในเอเชียอาคเนย์ได้ปฏิบัติในการปกครองอาณานิคมเหล่านั้น ที่สำคัญด้วยการจัดตั้งระบบการปกครองแบบใหม่ของตะวันตกที่เป็นการบริหารด้วยระบบราชการ (ใหม่) มากกว่า การปกครอง ที่วางอยู่บนประเพณีเป็นหลัก และในทางอ้อมเป็นผลจากการที่สยามตระหนักและยอมรับความศิวิไลซ์ของอารยธรรมตะวันตก ที่สำคัญคืออำนาจทางการทหารที่อังกฤษสามารถรบชนะจีนและพม่าเป็นต้น และไม่ชักช้าในการผสานวัฒนธรรมไทยรัตนโกสินทร์เข้ากับวัฒนธรรมของชนชั้นสูงตะวันตกรักษาความเป็นอิสระและเอกราชของตนไว้ได้ในระดับหนึ่งในขณะที่เพื่อนบ้านต่างประสบชะตากรรมตกเป็นเมืองขึ้น และอาณานิคมในรูปแบบต่าง ๆ ของมหาอำนาจตะวันตกไป

แม้กระทั่งปัจจุบันเมื่อประเทศเอเชียอาคเนย์พัฒนาการปกครอง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของตนเอง ประเทศไทยเป็นประเทศเดียวที่สามารถนำเองอดีตของตนเองมาใช้ในการพัฒนาการเมืองและวัฒนธรรมสมัยปัจจุบัน โดยอ้างความต่อเนื่องและความชอบธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งยังสามารถต่อเติมเสริมสร้างความหมายใหม่ให้แก่ประเพณีและความเชื่อเก่าที่มีมาไม่ว่าจะในยุคสมัยใดก็ตามได้อย่างน่าเชื่อถือ ดังจะเห็นได้จากการเติบโตของศูนย์วัฒนธรรมในภาคต่าง ๆ ไปจนถึงการค้นคิดและรื้อฟื้นศิลปวัฒนธรรมของชาวไท(ย) ภาคต่าง ๆ ขึ้นมาได้อย่าง “**เหมือนของจริงที่สุด**” (แม้จะไม่เคยมีใครเห็นหรือมีหลักฐานแน่นอนว่าของเดิมเป็นอย่างไรก็ตาม)

สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าโลก “**สมัยใหม่**” ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาก่อนแล้วในสยามในกลางศตวรรษที่ 19 ด้วยฝีมือและภูมิปัญญาของชนชั้นนำไทยเอง ซึ่งสามารถสร้างวาทกรรม (discourse) สมัยใหม่ขึ้นมาได้ชุดหนึ่ง มีพร้อมทั้งภาษา ความหมายและบริบทแบบสมัยใหม่ตามที่ผู้นำและปัญญาชนสยามนั้นเข้าใจ จนสามารถสร้างรัฐประชาชาติสยามที่มีประวัติความต่อเนื่องกับอาณาจักรคนไท(ย) ในสุโขทัยและอยุธยาได้

ข้อนี้นับว่าสำคัญมากถ้าเราเปรียบเทียบกำเนิดและพัฒนาการของรัฐประชาชาติสมัยใหม่ในเอเชียอาคเนย์ด้วยกัน ในเวลานั้นมหาอำนาจตะวันตกกำลังแผ่อำนาจและอ้างความชอบธรรมจากคติความเชื่อเรื่องความก้าวหน้ามาบีบบังคับกระทั่งล่าเมืองและอาณาจักรที่ยังไม่ศิวิไลซ์ไปเป็นอาณานิคมของตน เพื่อจะได้ก้าวเดินตามโลกตะวันตกไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ จะพบว่าส่วนใหญ่ประเทศเพื่อนบ้านของสยามล้วนก้าวเข้าสู่ยุคสมัยใหม่เกิดเป็นรัฐชาติด้วยฝีมือและภูมิปัญญาของฝรั่งที่มาครอบครองอยู่ในอาณานิคมเสียเป็นสำคัญ ดังตัวอย่างเช่น ประเทศ

“**อินโดนีเซีย**” มีกำหนดมาจากบริษัทอีสต์อินเดียของฮอลันดาที่ทำหน้าที่เป็น “**รัฐ**” มากกว่าเป็น “**บริษัท**” ในศตวรรษที่ 17 หรือชื่อประเทศ “**พม่า**” ก็มีหลังจากอังกฤษใช้อำนาจจัดตั้ง “**อาณานิคมพม่า**” (Colonial Burma) ขึ้นโดยไม่อาจอ้างความต่อเนื่องกับอาณาจักรเก่าเช่นพุกามหรืออังวะได้เลย เป็นต้น ดังนั้น ภาษาความหมายและบริบทในประวัติศาสตร์ของประเทศที่ตกเป็นอาณานิคม แม้จะขีดเขียนขึ้นมาโดยนักวิชาการ และปัญญาชนพื้นเมืองในเวลาต่อมาด้วยก็ตาม ซึ่งเป็นบริบทและวาทกรรมในวัฒนธรรมและความเข้าใจของเจ้าอาณานิคมยุโรปมากกว่าของท้องถิ่นเอง

การที่สยามสามารถสร้างความเป็นสมัยใหม่ตามแบบที่ตรเข้าใจ แทนที่จะเป็นการสร้างจากน้ำมือและความต้องการของฝรั่งผู้มีอำนาจปกครอง ถ้าหากต้องตกเป็นอาณานิคมโดยสมบูรณ์แบบนั้น ทำให้ประเทศไทยสามารถประดิษฐ์คิดค้นแล้วสร้างประสมและวัฒนธรรมที่จะกลายมาเป็น “**เอกลักษณ์ไทย**” ในเวลาต่อมาแม้จะต้องปรับเปลี่ยนเนื้อหาบ้างก็ตาม

แต่ข้อสำคัญคือวัฒนธรรมทั้งศาสนาด้วยซึ่งรัฐไทยทำให้เป็นแบบสมัยใหม่นับแต่ต้นรัตนโกสินทร์นั้น กลายเป็นสิ่งที่คนไทยรุ่นหลัง ๆ ต่อมาสามารถเข้าใจได้ (แม้จะไม่ตรงกับเนื้อหาของยุคสมัยนั้นก็ตาม) **และใช้เป็นพื้นฐานของการศึกษาเพื่อไปเข้าใจอดีต** (สุโขทัยและอยุธยา) **และปัจจุบัน** (จากสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มาถึงปัจจุบัน) ของ**สังคมไทย** จึงไม่ใช่เรื่องบังเอิญที่การวิพากษ์ความคิดไทยสมัยใหม่ไม่ว่าในด้านประวัติศาสตร์ การเมือง และศาสนาอย่างจริงจังและมีความหมายจึงหลีกไม่พ้นที่จะต้องข้องแวะประวัติศาสตร์การเมืองและสังคมตลอดจนความคิดทางวัฒนธรรมไทยในสมัยรัชกาลที่ 4 ด้วยอย่างสำคัญ [5]

อีกด้านหนึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าไม่ว่าพระเจ้ากรุงสยามจะมีแนวคิดสมัยใหม่อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จในการนำประเทศให้รอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมโดยตรงของอังกฤษนั้น ยังขึ้นอยู่กับอีกปัจจัยหนึ่งซึ่งมีพลังอานุภาพในการทำลายและสร้างสรรค์ได้อย่างสูง นั่นคือฝ่ายอังกฤษในที่นี้คนสำคัญคือเซอร์จอห์น เบาริ่ง ผู้มีตำแหน่งเป็นข้าหลวงใหญ่แระจำฮ่องกงและจีน จะเป็นผู้ทำการตัดสินใจของฝ่ายอังกฤษในการใช้กำลังทหารเข้าบีบบังคับผู้นำในอาณาจักรตะวันออกที่ล้าหลังกว่าเหล่านี้ได้อย่างค่อนข้างเสรี ทั้งนี้เนื่องจากข้าหลวงอังกฤษในเอเชียอยู่ไกลเกินกว่าที่รัฐบาลและรัฐสภาในลอนดอนจะทันควบคุมการตัดสินใจในนโยบายที่ต้องการความฉับไวในการแก้สถานการณ์และความขัดแย้งเฉพาะหน้าได้

ยิ่งกว่านั้นบรรยากาศและความคิดความเห็นของชุมชนชาวอังกฤษ (ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้า) ในเมืองท่าในเอเชียยังเต็มไปด้วยอคติทางเชื้อชาติและความเห็นแก่ตัวในผลประโยชน์การค้าอย่างยิ่ง [6] ซึ่งมักทำให้นโยบายรัฐบาลอังกฤษซึ่งมีแนวโน้มในการสนับสนุนโยทุกวิถีต่างที่จะทำให้ประเทศเอเชียเปิดประเทศและยอมรับกฎหมายอังกฤษในการปฏิบัติต่อคนบังคับอังกฤษดำเนินไปอย่างดุเดือดรุนแรงได้มากขึ้นในเมืองท่าเหล่านี้ เนื่องจากความรู้สึกอันเลวร้ายดังกล่าวมักซ่อนอยู่ภายใต้ความคิด “**ชาตินิยม**” และความคิดที่ “**ศิวิไลซ์**” อันวางอยู่บนความศรัทธาทางศาสนาคริสตเตียนว่า พวกตนมีภาระในการปลดปล่อยคนป่าเถื่อนและไร้อารยธรรมไร้ศาสนาซึ่งเป็นเหตุผล และอยู่ภายใต้การปกครองทรราช ของกษัตริย์และจักรพรรดิในเอเชียให้เป็นอิสระเสรีภาพและมีเศรษฐกิจอันมั่งคั่งบนพื้นฐานการผลิตสมัยใหม่และนโยบายการค้าเสรี ทั้งหมดนี้ในที่สุดก็จะนำอนารยชนพื้นเมืองขึ้นสู่

สวรรค์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้าอีกด้วย ในหลายกรณี บทบาทของข้าหลวงและผู้แทนของรัฐบาลอังกฤษในภูมิภาคจึงเป็นปัจจัยชี้ขาดในชั้นสุดท้ายว่าประเทศไหนและอาณาจักรใดสมควรจะตกเป็นเมืองขึ้นแบบไหนของจักรภพอังกฤษเสียที [7]

ประวัติชีวิตของเซอร์จอห์น เบาริ่ง

เซอร์จอห์น เบาริ่ง เกิดในตระกูลพ่อค้าที่เมืองเอ็กซีเตอร์ใน เขตเดวอนเชอร์ เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม ค.ศ. 1792 (พ.ศ. 2335)

ปู่ของเขาทำกิจการด้านการจัดหาสินค้าขยสัตว์สำหรับส่งไปขายยังตลาดต่างประเทศ โดยเฉพาะที่ประเทศจีน การส่งออกดังกล่าวเป็นกิจการผูกขาดของบริษัทอีสต์อินเดียจำกัด เบาริ่งบันทึกในหนังสือ “อัตชีวประวัติ” ว่าปู่ของเขาเป็นคนมีความคิดหัวรุนแรง นักการเมืองแถวนั้นมักเรียกปู่ว่าพวก “**จาโกแบง**” ส่วนพวกพระเรียกว่า “**คนนอกศาสนา**” เนื่องจากปู่ของเบาริ่งมีเลือดพวกพิวริตัน ปู่จึงมีรูปของครอมเวลแขวนในห้องโถง เพื่อเป็นการรำลึกถึงสาธารณรัฐแรก (และสุดท้าย) ของอังกฤษ ในสมัยการปฏิวัติอเมริกา ปู่ของเขาเอาใจช่วยการปฏิวัติอย่างเต็มที่ จึงไม่แปลกใจที่ปู่ถูกเล่นงานและขัดขวางจากพวกทอรี่ (ฝ่ายนิยมกษัตริย์) ที่ไม่เป็นเสรีนิยมจริง

พ่อของเบาริ่งเป็นนักเสรีนิยมและใจดี ไม่ชอบเล่นการเมือง เขาจึงปฏิเสธข้อเสนอของชาวเมืองเอ็กซีเตอร์ที่จะให้เขารับตำแหน่งนายกเทศมนตรี ซึ่งจะเป็นนายกฯ คนแรกที่เป็นเสรีนิยม พ่อเขากลับให้ความสนใจต่อวรรณกรรมมากกว่าโดยเฉพาะการอ่านเชคสเปียร์ เบาริ่งเล่าว่าพ่อของเขาปลาบปลื้มดีใจเป็นที่สุด เมื่อเซอร์วอลเตอร์ สก๊อต นักเขียนนิยายโรแมนติคชื่อดังของของอังกฤษเชิญเบาริ่งไปที่บ้าน พ่อบอกว่านี่เป็นเกียรติยศที่สูงสุด

แม่ของเบาริ่งเป็นลูกกำพร้าในเมืองคอร์นวอล เบาริ่งไม่ได้พูดถึงแม่มากนัก แม่ของเขาตายในปี 1828

เบาริ่งเริ่มต้นการศึกษาที่โรงเรียนวัดข้างบ้าน สมัยนั้นยังไม่มีแพทย์ ทนายความ นักเทศน์ ตำรวจ เจ้าหน้าที่เก็บภาษี หรือทหารสักคนในหมู่บ้านของเขา เมืองเอ็กซีเตอร์เป็นฐานของความขัดแย้งทางศาสนามานาน เลยกลายเป็นแหล่งชุมนุมของพวกต้านศาสนา เบาริ่งเล่าด้วยความภาคภูมิใจว่า “**เมืองนี้ยังได้รับเกียรติในความพยายามอันสูงส่งที่จะสถาปนาสิทธิและประกาศหน้าที่ของการวินิจฉัยโดยส่วนตัว**”

ในโบสถ์เก่า ๆ เขาเห็นนาฬิกาแขวนอยู่ เบาริ่งคิดว่าเข็มทั้งสองของนาฬิกาเก่าอันนั้นเป็นตัวแทนของ “**ความรู้และศรัทธา**” ความก้าวหน้าของสิ่งหนึ่งขึ้นอยู่กับการเคลื่อนที่—“**ติ๊ก ติ๊ก**”—ของอีกสิ่งหนึ่ง แต่เขาจะมองไม่เห็นความก้าวหน้าชัดเจน ถ้ายังเพ่งมองเข็มทั้งสองอยู่ นอกจากจะละสายตาไปจากนาฬิกาชั่วขณะหนึ่ง แล้วหันกลับมาดูมันอีกครั้ง จึงจะเห็นความก้าวหน้าที่ชัดเจนขึ้น ความคิดว่าด้วยความก้าวหน้าจะเป็นองค์ประกอบสำคัญในความคิดทางการเมืองและสังคม รวมทั้งความคิดเห็นใหม่ที่กำลังก่อตัวขึ้นในสมัยของเขาด้วย นั่นคือทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political economy)

ในโรงเรียนเขาเขียนกวีบทหนึ่งซึ่งทำนองเดียวกับเด็กนักเรียนทั่วไปที่ขโมยบางวรรคบางตอนมาจากบทกวีว่าด้วย “**ความตาย**” เขาเขียนว่า **Monarchs must die as well as meaner men**

เบาริ่งอ้างในเวลาต่อมาว่า บทกวีของเขาเป็น “สัจจะ” มากกว่าความคิดเห็นในหนังสือเล่มนั้น ซึ่งเพียงแต่พูดว่า “**ในสุสาน ราชาทั้งหลายและคนต่ำต้อยล้วนไม่ต่างกัน**”

สิ่งหนึ่งที่ฝังใจเบาริ่งจากโรงเรียนบ้านนอกคือการที่หมู่บ้านของเขาขาดพระดี ทำให้ชาวเมืองไร้ศรัทธาในทางศาสนาไปด้วย เกิดความเชื่ออื่น ๆ ที่ผิด ๆ ทำให้ศาสนาคริสเตียนเสื่อมโทรม ดังนั้นความปรารถนาประการหนึ่งในวัยรุ่นของเบาริ่งซึ่งก็เหมือนกับวัยรุ่นทั่ว ๆ ไปที่ก้าวหน้าคือ ต้องการเป็นพระจะได้ช่วยชาวบ้านให้หลุดพ้นจากการต้องตกนรก

แต่เขาไม่เคยแย้มพรายความตั้งใจอันนี้ให้กับใคร เขาคิดว่านี่เป็นความใฝ่ฝันอันสูงส่ง ซึ่งมิใช่การมีชีวิตที่เต็มไปด้วยความทุกข์ ถ้าหากเบาริ่งดำเนินชีวิตตามที่เขาตั้งใจไว้ เขาก็จะมีชีวิตอีกแบบที่ตรงข้ามกับที่เขาจะเป็น แทนที่จะได้เดินทางกว่าค่อนโลก เขาก็จะปักหลักอยู่แต่ในเมืองเล็ก ๆ แห่งฟนึ่งของอังกฤษ ถ้าโชคดีเขาอาจได้พบกับสันตะปาปาแทนพระเจ้ากรุงสยามและคนไทยก็จะไม่ได้รู้จักคนชื่อเบาริ่งด้วยเช่นกัน

หลังจากจบการศึกษาเขาเข้าช่วยทำการงานที่บ้าน เขามีโอกาสฝึกพูดภาษาสเปน โปรตุเกส อิตาลีและฝรั่งเศส กับตนงานที่อพยพมาจากประเทศเหล่านั้น พ่อค้าเยอรมันกับฮอลันดาก็ช่วยสอนภาษาทั้งสองให้เขาด้วย กล่าวกันว่าพ่อค้าเอ็กซีเตอร์เป็นนักเดินทางจึงมักมีความรู้อันจำเป็นรวมทั้งการพูดภาษาต่างประเทศอย่างดีด้วย

ลักษณะเด่นของเบาริ่งจึงได้แก่การที่เขามีความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรมดีมาก เขามีความรู้ทางภาษาไม่ต่ำกว่า 15 ภาษาได้แก่ ฝรั่งเศส สเปน อิตาลี โปรตุเกส เยอรมัน ฮอลันดา สวีเดน เดนิช รัสเซีย เซอร์โบ-โครเชีย โปแลนด์ เช็ค แมกย่าร์ อาหรับ และภาษาจีน

ในปี 1811 เบาริ่งเริ่มเรียนเรื่องการค้าอย่างจริงจังเมื่อเขาไปเป็นเสมียนให้กับบริษัทในลอนดอน เขามีโอกาสเดินทางไปสเปน และใช้ชีวิตในทวีปยุโรปโดนเฉพาะสเปนถึง 21 ปี หลังจากเก็บเงินได้จำนวนหนึ่ง เขาลงทุน เขาลงทุนตั้งบริษัทของตนเองขึ้นมา ไม่นานเขาประสบการขาดทุนจนต้องล้มบริษัทไปพร้อมกับเลิกอาชีพค้าขาย เขาให้เหตุผลว่าที่ต้องล้มเหลวในกิจการเพราะมีความเชื่อมั่นมากเดินไปในคนที่ไม่น่าเชื่อถือและดำเนินธุรกิจแบบเสี่ยงเก็งกำไรมากเกินไป

ชีวิตใหม่ของจอห์น เบาริ่งที่จะนำไปสู่การผจญภัยอย่างมากนอกประเทศ เริ่มต้นที่การเป็นนักคิดนักเขียน เขาแปลกวีนิพนธ์รัสเซียและเขียนคัดค้านการกีดกันการค้าระหว่างประเทศในยุโรป ในปี 1822 เขาถูกจับในฝรั่งเศสระหว่าเดินทาง ด้วยข้อหาว่าบ่อนทำลายความมั่นคงของรัฐบาลบูร์บอง หลังจากที่รัฐบาลอังกฤษช่วยเจรจาให้เขาออกจากคุกแล้วเขายังเป็นบุคคลที่ไม่พึงต้องการในฝรั่งเศสมาอีกหลายปี กระทั่งหลังการปฏิวัติเดือนกรกฎาคม 1830 เบาริ่งจึงเป็นคนอังกฤษคนแรกที่ได้เข้าเฝ้ากษัตริย์หลุยส์ฟิลิปส์

ในทศวรรษปี 1820 เบาริ่งเข้าร่วมสังกัดของนักปรัชญาอรรถประโยชน์ที่มีเจอราไม เป็นแธม (Jeramy Bentham) เป็นเจ้าสำนัก เบาริ่งร่วมออกวารสารชื่อ Westmines Review เขาเขียนบทความทางการเมืองหลายชิ้นอันสะท้อนความคิดหัวรุนแรงของสมัยนั้น เช่น เสรีภาพทางศาสนา การค้าเสรี การปฏิรูปคุก การต่อต้านระบบทาส เป็นต้น ผลงานชิ้นสำคัญของเขานอกจากวรรณกรรมแปลจำนวนมากแล้ว ได้แก่สรรพนิพนธ์เป็นแธมรวม 11 เล่ม ที่ตีพิมพ์ในปี 1843

เบาริ่งยังร่วมเป็นกรรมการในคณะต่าง ๆ ที่รัฐบาลอังกฤษตั้งขึ้นเพื่อทำการปฏิรูประบบเศรษฐกิจการคลัง เขาได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากปี 1835 ถึง 1837 ในปี 1838 เขาร่วมก่อตั้งสมาคมต่อต้านพระราชบัญญัติธัญพืช (the Anti-Corn new Leaque) อันเป็นกลุ่มการเมืองที่สำคัญอย่างมากต่อพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจการเมืองอังกฤษในกลางศตวรรษที่ 19

นัยสำคัญของการเคลื่อนไหวของสมาคมต่อต้านกฎหมายธัญพืชคือการต่อสู้ระหว่างชนชั้นนายทุนเจ้าที่ดินที่ยังพยายามรักษาผลประโยชน์จากที่ดินกับชนชั้นนายทุนอุตสาหกรรมที่ต้องการขยายการสะสมทุนและตลาดสำหรับสินค้าให้กว้างขวาง การต่อสู้ไปรวมศูนย์อยู่ที่นโยบายธัญพืช ฝ่ายเจ้าที่ดินต้องการให้ตั้งกำแพงภาษีการนำธัญพืชเพื่อจะรักษาราคาธัญพืชในประเทศให้สูง ในทางตรงกันข้ามฝ่ายนายทุนอุตสาหกรรมต้องการยกเลิกภาษีนำเข้าจะได้ทำให้ราคาธัญพืชถูกลง เมื่ออาหารที่กรรมกรบริโภคมีราคาถูก นักอุตสาหกรรมรวมทั้งเบาริ่งเชื่อว่าจะมีผลทำให้ค่าแรงกรรมกรสูงขึ้น นายทุนก็จะมีกำไรและกำลังใจประกอบกิจการต่อไปได้ คำขวัญ หัวใจของการต่อต้านกฎหมายธัญพืชจึงได้แก่ **“การค้าเสรี”**

ในปี ค.ศ. 1848 จอห์น เบาริ่ง สมัยที่ยังเป็นนักเคลื่อนไหวและนักกิจกรรมผู้ต่อสู้เพื่อโค่นล้มกฎหมายธัญพืช เขาได้ไปปลุกระดมมวลชนกรรมกรตามโรงงาน และครั้งหนึ่งได้กล่าววาทะอันคมคายที่ชี้ให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์ของลัทธิเสรีนิยมดังกล่าว เขาถึงกับประกาศต่อหน้าสาธารณชนว่า **“พระเยซูเจ้าคือการค้าเสรี และการค้าเสรีก็คือพระเยซูเจ้า” (Jesus Christ is Free Trade, and Free Trade is Jesus Christ)** คนที่จับใจกับคำประกาศอันนี้อย่างมากได้แก่ คาร์ล มาร์กซ์ ผู้ไม่เคยทำการค้า เขาชอบที่เบาริ่งทำให้ข้อโต้แย้งเหล่านี้เป็นของศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกับศาสนา เพราะทำให้เห็นธาตุแท้ของระบบทุนนิยมมากขึ้น มาร์กซ์จะออกมาปลุกระดมกรรมกรไม่ให้หลงเชื่อลัทธิการค้าเสรีของเบาริ่งและพรรคพวก โดยโต้ว่าการค้าเสรีจะไม่ทำให้ค่าแรงกรรมกรสูงขึ้นจริง และว่าการค้าเสรีนั้นแท้ที่จริงแล้วเสรีแต่เฉพาะทุนเท่านั้น แต่มาร์กซ์บอกว่าเมื่อเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายธัญพืชที่กีดกันอันเป็นนโยบายที่อนุรักษ์นิยม กับการค้าเสรีที่จะเป็นตัวทำลายสังคมเขาจะลงคะแนนเสียงให้กับนโยบายการค้าเสรีเพื่อที่มันจะได้ทำลายสังคมเร็วขึ้น [8]

ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของแนวคิดการค้าเสรีและการต่อสู้ในอังกฤษที่เบาริ่งมีส่วนอย่างเต็มที่ก่อนที่จะเดินทางมาทำสนธิสัญญาทางไมตรีและการค้ากับสยาม

ก่อนรับตำแหน่งเป็นข้าหลวงใหญ่ประจำฮ่องกงและจีน เซอร์จอห์น เบาริ่ง ได้มีโอกาสพบปะกับผู้นำของประเทศในยุโรปมากทั้งที่เป็นประมุขของรัฐและผู้นำการเมืองสมัยใหม่ เขามีความเข้าใจที่หลากหลายต่อประมุขและผู้นำประเทศต่าง ๆ เบาริ่งพูดถึงกษัตริย์ Vader Wilhem ของ

ฮอลันดาว่า **ไม่มีกษัตริย์องค์ไหนจะเข้าร่วมกิจกรรมในการหาเงินมากเท่าพระองค์ ทรงเป็น "หุ้นส่วนเงียบ" ในธุรกิจทุกชนิด** [9]

ในขณะที่กษัตริย์เดนมาร์กทรงกล่าวว่า เป็นการดีที่รัฐให้การศึกษาสั่งสอนประชาชน เพราะต่อไปทำให้เป็นการยากที่จะหลอกลวงพวกเขา เบาริ่งคิดว่าระบบเผด็จอำนาจ (despotism) บางครั้งก็ใช้เพื่อจุดหมายที่เป็นประโยชน์ได้เหมือนกัน [10]

เบาริ่งอยู่ในยุคที่รัฐประชาชาติกำลังก่อตัวและเติบใหญ่ในยุโรป พัฒนาการของการสร้างชาติไม่เหมือนกันและดำเนินไปช้าเร็วตามเงื่อนไขของแต่ละประเทศ ยุโรปตอนใต้ เช่น สเปน โปรตุเกส และอิตาลี ดำเนินไปช้าและเศรษฐกิจสังคมไม่เจริญเท่ายุโรปตะวันตกและอังกฤษ ยิ่งในรัสเซีย เบาริ่งบอกว่าเขาได้ยินกิตติศัพท์มากมากว่ารัฐบาลและสถาบันในประเทศนั้น "เสื่อมทรามและป่าเถื่อน" เช่นมีการติดสินบนผู้พิพากษา การที่เบาริ่งได้มีโอกาสออกไปเห็นและสัมผัสบ้านเมืองที่หลากหลาย ทำให้เขาลดอคติของความคิดที่เอายุโรปเป็นศูนย์กลางลงไปได้บ้างแม้จะไม่หมดไปก็ตาม

เมื่อเขาอยู่ในสเปนปี 1813 เขาได้เขียนหนังสือคัดค้านระบบทาสนิโกร ซึ่งมีอยู่มากในอาณานิคมอังกฤษก่อนที่จะถูกรัฐสภาประกาศยกเลิกในทษวรรษปี 1830 เนื่องจากงานที่เขสทำก็คือการเป็นเอเย่นต์ให้รัฐบาลอังกฤษในการจัดหาเสบียงสัมภาระสำหรับกองทหาร เขาได้มีโอกาสสัมผัสกับสงคราม และมีความเห็นว่าสงครามนำมาซึ่งความน่าเกลียดน่ากลัวยิ่ง

สงครามและระบบเผด็จอำนาจแบบต่าง ๆ จึงเป็นอุปสรรคของความก้าวหน้าและเป็นสัญลักษณ์ของความล้าหลังในการสนทนากับนักเศรษฐศาสตร์การเมืองชื่อ Horch เขาได้บ่นให้เบาริ่งฟังว่า **เป็นไปไม่ได้เลยที่จะทำการสำรวจเข้าไปในคำถามที่เป็นวิทยาศาสตร์ภายใต้การปกครองระบบเผด็จอำนาจ (despotic government) เขากล่าวว่า "คุณเดินในที่ที่คุณต้องการ แต่เราถูกหนีบอยู่ในเปลของเด็ก"** [11]

เบาริ่งคิดว่าสังคมจะต้องมีเสรีภาพและรัฐธรรมนูญตามแต่ความเป็นมาทางการเมืองของประเทศ เขาให้ความสนใจแก่ลักษณะท้องถิ่นของเมืองต่าง ๆ ว่าเป็นฐานสำคัญของเสรีภาพและอิสระภาพ เพราะศัตรูตัวหนึ่งของเสรภาพคือ "**อำนาจรวมศูนย์** (centralization)" ดังนั้นเขาจึงสนับสนุน "**อิสระภาพของท้องถิ่น**" ในสเปน ที่กษัตริย์จากส่วนกลางไม่สามารถเข้ามาเก็บภาษีได้ สเปนในสมัยของเบาริ่งซึ่งเป็น "**ท้องถิ่นนิยม**" (provincialism) มากกว่าเป็น "**ชาตินิยม**" (nationalism) เห็นได้จากภาษาถิ่นที่ยังเคียงคู่และได้รับความนิยมจากประชาชนมากกว่าภาษากลาง Catalan ที่พูดเฉพาะใน Catalania สภาพดังกล่าวนี้เมื่อเทียบกับฝรั่งเศสแล้วจะตรงกันข้าม เบาริ่งกล่าวว่า "ไม่เหมือนกับฝรั่งเศสก่อนการปฏิวัติใหญ่ (1789) ที่ประชากรเพียงหนึ่งในเจ็ดเท่านั้นเข้าใจภาษาฝรั่งเศสแต่เดี๋ยวนี้คนบอกว่ามีประชากรเพียงหนึ่งในเจ็ดเท่านั้นที่ ไม่เข้าใจภาษาฝรั่งเศส

"**ในเสปน**" เบาริ่งเขียน "**ไม่มีสเปนที่เป็นนามธรรม เพราะเหตุว่าชาวสเปนทุกคนต่างภูมิใจในจังหวัดของตนมากกว่าในประเทศของเขา ลักษณะท้องถิ่นจึงเป็นองค์ประกอบอันแท้จริง**

ของเสรีภาพ และจะต้องเฝ้าจับตาดูมันไว้ให้ดี พวกเราเป็นหนี้อย่างมากต่อความเหนียวแน่นและคงทนของประเพณีของบรรพบุรุษและการเอาบรรพบุรุษมาใช้"

แต่เบาริ่งก็มองเห็นการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดกับประเทศต่าง ๆ เช่นกัน โดยเฉพาะการขยายตัวของสิ่งที่เรียกว่าลัทธิชาตินิยม ไม่มีเมืองหรือท้องถิ่นไหนที่จะเปิดประตูไม่ให้อารยธรรมเมืองที่เจริญกว่าที่ก้าวหน้ากว่าแทรกซึมเข้ามาได้ เบาริ่งจึงพอใจที่เห็นบรรดาขุนนางในโปรตุเกสพากันสนับสนุนการปฏิรูปสำหรับเขานั้น นั่นหมายความว่า "**อารยธรรมกำลังสร้างความก้าวหน้าให้เกิดขึ้นมา**" ความก้าวหน้าจะเกิดขึ้นมาไม่ได้ถ้าหากประชาชนยังยากจนอยู่ เพราะความยากจนก็จะเป็นเครื่องฉุดรั้งให้ประชาชนอยู่ในสภาพที่เลวร้ายที่สุดดุจดังการเป็นทาสนั่นเอง

นั่นคือสภาพที่เบาริ่งคิดว่ารัสเซียกำลังประสบอยู่ เขาได้แต่หวังว่า "**ถ้าเพียงแต่จักรพรรดิตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้** (ปัญหาก็คงจะได้รับการแก้ไข) **แต่พระเจ้าและพระเจ้าซาร์ต่างก็อยู่ห่าง** (จากปัญหานี้) **พอ ๆ กัน**" สิ่งที่เป็นอุปสรรคในทรรศนะของเบาริ่งคือ บรรดาขุนนางใหญ่น้อยของรัสเซียที่ห้อมล้อมพระเจ้าซาร์ และทำให้พระองค์ตกอยู่แต่ในกลุ่มคนที่ไม่เอาไหน "**ทำให้อำนาจอันล้นพ้นที่อาจแก้ไขเยียวยาพฤติการณ์กดขี่ต่าง ๆ ลงไปได้นั้นเป็นสิ่งที่หาเกือบไม่ได้เลย**" [12]

ความคิดที่สำคัญอีกข้อที่เบาริ่งคิดว่าจำเป็นควบคู่ไปกับเสรีภาพทางการเมืองคือ "การกระจายทรัพย์สินทั่วไป" (general distribution of property) เบาริ่งเห็นว่าฝรั่งเศสหลังการปฏิวัติเดือนกรกฎาคมยังทำไม่ได้ดีเท่าในอังกฤษ ในฝรั่งเศสยังมีการกระจุกของที่ดินอยู่ในมือของเจ้าที่ดินและคฤหาสน์ตระกูลต่าง ๆ ไม่มีชาวนาเอกระ (yeoman) ที่เป็นอิสระจำนวนมากที่พอจะโต้ตอบหรือคานกับพวกเจ้าที่ดินดังเช่นในอังกฤษ ดังนั้นประชาชนจึงขาดหลักประกันใน "**อิสระภาพของส่วนตัวและส่วนรวม**" อันเป็นส่วนสำคัญของการจัดตั้งทางสังคมในอังกฤษและเมืองพึ่งต่าง ๆ เข้า จึงวิจารณ์ฝรั่งเศสว่าจริง ๆ แล้วปกครองด้วย "**วลี**" มากกว่าด้วย "**หลักการ**" (ตามที่ประกาศในการปฏิวัติใหญ่ว่าเพื่อเสรีภาพ เสมอภาคและภราดรภาพ) [13]

แนวความคิดสมัยใหม่ของเซอร์จอห์น เบาริ่ง

คำว่า "**สมัยใหม่**" เป็นคำที่ประดิษฐ์และใช้กันอย่างแพร่หลายในศตวรรษที่ 20 นี้เองในภาษาอังกฤษคำว่า modern มาจากภาษาละตินที่แปลว่า just new แต่ในการใช้ในเวลาต่อมาจะมีความหมายในทางตรงกันข้ามกับคำว่า ancient หรือโบราณ ซึ่งมีการใช้ในความหมายดังนี้มาแต่สมัยพระนางเอลิซาเบธของอังกฤษหรือในปลายศตวรรษที่ 17 ซึ่งสะท้อนความสำนึกที่ร่วมกัน "**สมัยใหม่**" เป็นสิ่งใหม่ในการดำเนินวิถีชีวิตของคนที่แตกต่างจากอดีต การพัฒนาของความหมายอีกอย่างเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 เมื่อคนในยุโรปเริ่มมีสำนึกว่า "**สมัยใหม่**" นั้นไม่ใช่แต่เพียงต่างจากอดีตเท่านั้น แต่ยังให้ความรู้สึกลงไปด้วยว่าสมัยใหม่นั้นย่อม "**ดีกว่า**" อดีตอีกด้วย [14]

การใช้คำว่า Civilizatin ในความหมายที่หมายถึงสังคมและประเทศที่มีอารยธรรมสูงกว่าสังคมที่ยังเป็นอนารยชนอย่างเป็นระบบเกิดขึ้นในฝรั่งเศส ในศตวรรษนี้เช่นเดียวกัน

ในทางปรัชญาความคิดว่าด้วยความก้าวหน้าเป็นผลิตผลของสำนักปรัชญาแสงสว่าง (Enlightenment) ที่ครอบงำยุโรปและอเมริกามาตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ถึง 19 และถือได้ว่าเป็นรากฐานของความคิดความเชื่อทางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจสำนักต่าง ๆ ตั้งแต่เศรษฐศาสตร์การเมืองของแอดัม สมิธ มาถึง ริคาร์โดมิลและมัลธัส ที่เรียกรวม ๆ ว่าสำนักคลาสสิค อิทธิพลของสำนักแสงสว่างยังแสดงออกในปรัชญาการเมืองสำนักสัญญาสังคมหรือสิทธิทางธรรมชาติของจอห์น ล็อค รุสโซ ฮอบส์และฮิวม์ มาถึงลัทธิมาร์กซ์เป็นต้น ความคิดและทฤษฎีต่าง ๆทั้งหมดนี้ บ้างก็สอดคล้องกัน บ้างก็ขัดแย้งกัน และมีจำนวนมากที่ทั้งร่วมกันและทะเลาะกัน แต่ที่แน่ ๆ คือทุกความคิดมีศรัทธาอันใหม่ร่วมกันคือสังคมจะต้องก้าวเดินไปข้างหน้าสู่ความรุ่งเรือง **นี่คือลักษณะทั่วไปของความคิดสมัยใหม่ที่มีความคิดเรื่องความก้าวหน้าเป็นวิญญาน**

เพื่อความเหมาะสมในการอภิปรายสำหรับในหัวข้อนี้ขอขีดวงความคิดสมัยใหม่เพียงบางเรื่องที่สำคัญคือทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองและวัฒนธรรม ทั้งนี้มีแกนกลางของความคิดอยู่ที่ความเชื่อเรื่องความก้าวหน้าของสังคม

เบาริ่งมีแนวคิดเรื่องความก้าวหน้าของสังคมที่วางอยู่บนความมั่งคั่งของประชาชาติ ความมั่งคั่ง (Wealth) หรือที่พระยาสุริยานุวัตร แปลเป็นไทยว่า “**ทรัพย์**” 15 นั้นเกิดจากการค้าแลกเปลี่ยนสิ่งของหรือสินค้าเป็นสำคัญ จึงทำให้สังคมและประเทศมีโภคทรัพย์มากพอให้ประชาชนมีกินมีใช้อย่างมีความสุข เช่นนี้แล้วจึงนำไปสู่สันติสุข (peace) ทั้งในประเทศและทั่วไปในโลก

ในความคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองของเซอร์จอห์น เบาริ่ง การค้าหรือพาณิชยกรรม (commerce) จึงเป็นต้นกำเนิดของอารยธรรม (civilization) และความก้าวหน้า (progress) ความคิดดังกล่าวของเบาริ่งมิใช่ของใหม่หรือแปลกประหลาดแต่อย่างใดสำหรับปัญญาชนฝรั่งในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เพราะว่าความคิดเช่นนี้เป็นความคิดทางสังคมที่ครอบงำยุโรปมาไม่น้อยกว่าศตวรรษหนึ่งแล้วนับแต่ปรัชญาและความคิดสำนัก “แสงสว่าง” (Enlightenment) ก่อตัวและเติบใหญ่ไปทั่วยุโรปความคิดดังกล่าวนี้จะยิ่งมีอิทธิพลมากขึ้นในปลายศตวรรษที่ 18 และค่อนแรกของศตวรรษที่ 19 นักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญที่มีความเชื่อดังกล่าวนี้ด้วย ได้แก่ อดัม สมิธ (Adam Smith) และสำนักธรรมชาตินิยมของฝรั่งเศส (Physiocrats) เป็นต้น [16]

เมื่อเซอร์จอห์น เบาริ่ง พูดถึงเศรษฐกิจสยามเขาอธิบายว่าการผลิตของสยามสำหรับการบริโภคของประชาชนและเพื่อการส่งออกไปยังต่างประเทศนั้น “**ลักษณะของเกษตรกรรมโดยทั่วไปยังหยาบและล้าหลังในสยามนั้นจะหาเครื่องมือที่เป็นตัวแทนของการประยุกต์วิทยาศาสตร์เข้ากับการเพาะปลูกได้น้อยหรือแทบไม่ได้เลย**”

เศรษฐกิจสังคมที่ล้าหลังยังแสดงออกที่จำนวนประชากรอันน้อยนิดของประเทศด้วยโดยเฉพาะประชากรชาวเมือง แต่เบาริ่งมองเห็นด้วยว่าสยามมีที่ดินและน้ำท่าบริบูรณ์ “**ที่ให้ผลตอบแทนแก่เกษตรกรเพียงแต่เขาลงทุนหรือแรงงานเพียงนิดเดียว**” การพัฒนาเศรษฐกิจสยามต้องวางอยู่บนเงื่อนไขของการมีสันติภาพและการค้าอย่างกว้างขวาง จากนั้นการค้าเสรีจะช่วย

กระตุ้นการเติบโตของการผลิตสาขาต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การบุกเบิกที่ดินและป่าเขารกร้างอีกจำนวนมาก

เมื่อพูดถึงการค้า **เบาริ่งรู้สึกสลดใจที่เห็นการค้าของสยามที่เคยรุ่งเรืองมาก่อนนั้นต้องตกอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม** ก่อนนี้กรุงเทพฯ เป็นเมืองการค้าอันดับสามในย่านตะวันออกของแหลมกู๊ดโฮป เมืองที่หนึ่งคือกัลกัตตา ส่วนเมืองที่สองกวางตุ้ง ในแม่น้ำเจ้าพระยาเคยมีเรืออังกฤษถึงหกสิบลำเข้ามาทำการค้าขาย แต่เมื่อเบาริ่งมาถึงกรุงเทพฯ ภาพที่เขาเห็นคือเรือพ่อค้าอังกฤษ (ซ้ำยังเป็นแค่ลูกครึ่งเสียอีก) เพียงลำเดียวในแม่น้ำ อีกลำเป็นของอาร์มีเนียนและอีกเล็กน้อยเป็นของพ่อค้าอังกฤษ-อินเดีย จากบอมเบย์และสุรัต

การค้าส่วนใหญ่จากเรือท้องแบนที่เขาเห็นอยู่ในกำมือของพระมหากษัตริย์ และบรรดาขุนนาง ในขณะที่การค้าเลียบชายฝั่งทะเลตกไปอยู่ในมือของพ่อค้าและเรือจีน ถึงกระนั้นก็ตามจำนวนของเรือดังกล่าวก็ลดลงเหลือเพียงหนึ่งในสิบที่เคยทำกันมา เพราะเหตุว่าถูกรบกวนจากโจรสลัดในทะเลจีนและในอ่าวสยาม

เบาริ่งวิเคราะห์ว่าการที่ชนชั้นนำสยามไม่อาจคุมและขยายการค้าออกไปได้ ความผิดพลาดที่สำคัญคือ การดำเนินนโยบายการค้าผูกขาดและการบริหารที่ผิดพลาด เขาชื่นชมกับภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ของสยามแม่น้ำใหญ่หลายสาย ที่สามารถเดนเรือได้อย่างสบายลึกเข้าไปไม่น้อยจากปากแม่น้ำเป็นประตูเข้าไปสู่บริเวณเพราะปลูกในประเทศยังมีคลองอีกจำนวนมากที่ช่วยในการเดินเรือและขนส่ง ทั้งประชาชน ยังมีจิตใจที่กระตือรือร้นในการเดินเรือและอาชีพการค้าก็ได้รับการนับถือจากประชาชนอีกด้วย

“**ว่าไปแล้วนับจากองค์พระมหากษัตริย์ลงมาถึงไพร่อันต่ำต้อย ทุกคนล้วนชอบการค้าแลกเปลี่ยนและหันไปหากำไรจากการแลกเปลี่ยนสินค้าด้วยกันทั้งนั้น**” เบาริ่งกล่าว [17]

เบาริ่งอาศัยงานเขียนของชาวยุโรปที่เข้ามายังสมัยอยุธยาเช่น โยสท์เชาเตน (Joost Schouten) ลาลูแบร์ และครอฟอร์ตเป็นหลักฐานในการวิเคราะห์สังคมสยามเขาได้ข้อมูลเรื่องการผูกขาดการค้าของพระมหากษัตริย์จากลาลูแบร์ ซึ่งเขียนไว้ว่าในสมัยการค้าของอยุธยาก็เสื่อมคลายแล้ว อันเป็นผลมาจากการผูกขาดของกษัตริย์

เบาริ่งอ้างคำพูดนายเฟอร์ดินันด์ เมนเดว ปินโตทูตฝรั่งเศส ผู้ที่เบาริ่งเหน็บว่าเป็น “**นักยกเมฆตัวยง**” แต่ให้ข้อสังเกตที่ดีในเรื่องการค้าผูกขาดสมัยอยุธยา “**การค้าต้องมีอิสรภาพที่แน่นอนจำนวนหนึ่ง เมื่อราคาที่จะสั่งซื้อเข้ามาและราคาสินค้าที่จะใช้ในการขายส่งออกล้วนถูกกำหนดตามพระราชอัธยาศัยของกษัตริย์เสียแล้วก็เหลือแรงกระตุ้นส่งเสริมเพียงการค้า**”

อุปสรรคอีกประการหนึ่งสำหรับการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ตามทัศนะของเซอร์จอห์น เบาริ่งได้แก่การเก็บภาษีอากรด่านขนอน เขาพบด่านเก็บภาษีหลายแห่งในขณะเดินทางจากอ่าวสยามเข้าแม่น้ำเจ้าพระยา ด่านเหล่านั้นจะรายงานการเข้ามาของเรือต่าง ๆ นอกจากนี้ในแม่น้ำยังมีด่านเก็บภาษีเล็ก ๆ อีกมากมาย ด่านศุลกากรเหล่านี้ตบเงินจากพวกเรือสินค้าและสมรู้ร่วมคิด

กับการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องเบาริ่งคิดว่านี้คงเป็น "**ธรรมเนียมแบบตะวันออก**" แต่ค่าน้ำชาเล็กน้อยที่ข้าราชการได้รับยิ่งสนับสนุนการทำคอร์รัปชั่นให้มากขึ้นต่อไป

เขาสังเกตด้วยว่าเจ้าหน้าที่เล็ก ๆ เหล่านี้ไม่ค่อยกล้ายุ่งกับเรือของเจ้านายและขุนนาง และ

"**ไม่ต้องสงสัยเลยว่าพวกนี้หาทางแก้แค้นจากการที่ต้องเจียมตัวกับผู้ใหญ่ด้วยการกดขี่คนที่อ่อนแอกว่าและไม่มีนายคุ้มหัวให้หนักมือยิ่งขึ้น ในกรณีสยามไม่ได้แตกต่างไปจากที่อื่น ๆ ในโลกตะวันออก**"

เบาริ่งจึงสรุปความเห็นว่าภายใต้สัญญาฉบับก่อน ๆ เรือสินค้าต่างประเทศไม่ต้องเสียภาษีขาเข้าหรือขาออก แต่กลับต้องเสียต่าระวาง หรือภาษีปากเรือตามน้ำหนักของเรืออย่างหนัก ไม่ว่ามูลค่าของสินค้าจะเป็นอะไร วิธีเกือบทำลายการค้าระหว่างประเทศลงไป ยิ่งกว่านั้นเขาคิดว่านี่ยังเป็นวิธีการเก็บภาษีการค้าที่ *"ไม่เป็นธรรมเพราะว่าสินค้าที่มีมูลค่าสูงสุดและต่ำสุดต่างก็ถูกเก็บระวางด้วยอัตราเดียวกันออกจะประหลาดที่ผู้แทนการค้าอังกฤษและอเมริกันยอมรับในวิธีการนี้"* หลังการทำสัญญาเบาริ่งวิธีเก็บค่าระวางแบบนี้ถูกยกเลิกไปแล้ว ใช้การเก็บภาษีสินค้าขาเข้าและขาออกแทน

เบาริ่งเชื่อว่าปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยกระตุ้นการผลิตและการจำหน่ายสินค้าและเพิ่มรายได้แก่ประชาชนคือการปฏิวัติระบบการคลังของสยาม

แต่ก่อนรายได้ของประเทศมาจากการเก็บค่าราชการจากไพร่อากรที่นาและสวน ภาษีปากเรือส่วยจากหัวเมืองและเมืองประเทศราช เป็นต้น รายได้จากภาษีอากรเหล่านี้ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับการผลิตและการแจกจ่ายสินค้าในตลาด หากแต่เป็นการเก็บตามประเพณีและพันธะผูกพันระหว่างเจ้านายกับบ่าวไพร่ เป็นการตอกย้ำความสัมพันธ์ทางสังคมแบบศักดินาที่เน้นการพึ่งพาและความไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนในสังคม เป็นระบบผูกขาดของอภิสิทธิ์มากกว่าเป็นการพิจารณาจากเหตุผลทางเศรษฐกิจหรือการผลิตโดยรวมของสังคมเป็นต้น

เบาริ่งจึงสังเกตเห็นว่ารายได้หลักจากภาษีของรัฐบาลสยามสมัยนั้นได้แก่ราชการที่เก็บจากไพร่ไม่เข้าเดือน (12 ล้านบาท) อากรค่านา (2 ล้านบาท) อากรสวนและไม่ผล (6 ล้านบาท) ภาษีผูกปีมากเท่ากับอากรค่านาคือ 2 ล้านบาท ส่วนอากรจากโรงฝิ่น การพนันและล็อตเตอรี่กับโรงโสเภณีรวมกันเท่ากับ 1 ล้านหนึ่งแสนบาท ส่วนภาษีปากเรือได้เพียง 8 แสนบาทเท่านั้น ระบบภาษีของสยามที่ผ่านมาจึงเป็นการกีดขวางไม่ทำให้ประชาชนมีแรงจูงใจในการใช้แรงงานเข้าทำการผลิตให้มากและดีกว่าที่ทำมา เพราะทำมากก็ถูกเรียกเก็บมาก ตามความพอใจของรัฐมากกว่าตามกฎเกณฑ์ของตลาด เบาริ่งเขียนว่า "**สนธิสัญญาครั้งนี้ จักต้องนำไปสู่การปฏิวัติระบบการคลังของประเทศ(สยาม)โดยสมบูรณ์แบบ**" [18]

นั่นคือการทำให้ระบบภาษีเป็นปัจจัยกระตุ้นการผลิตและการแลกเปลี่ยนสินค้า ไม่ใช่ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคดังแต่ก่อน

แม้ระบบเจ้าภาษีนายอากรก็เป็นระบบผูกขาดที่ไม่เป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจทั้งประเทศเช่นกัน เยาริ่งกล่าวว่าเขาได้ยินว่าคนอังกฤษเป็นผู้เสนอระบบนี้ให้แก่กษัตริย์สยาม เขาจึงกล่าวด้วยความภาคภูมิใจว่า แต่เขาจะเป็น “**คนอังกฤษผู้โค่นล้มระบบผูกขาดนี้และสามารถทำให้พระมหากษัตริย์และขุนนางผู้ใหญ่ยอมรับว่าการผูกขาดนั้นเป็นผลเสียต่อประเทศและไม่เป็นผลดีต่อท้องพระคลัง และแม้จะต้องเสียสละบ้างในปัจจุบันเพื่อบรรลุการแลกเปลี่ยนอย่างเสรีในอนาคตอันเป็นนโยบายที่ดีกว่าและฉลาดกว่าการขัดขวางกีดกั้นการค้า**”

แนวคิดสำคัญอีกประการที่เบาริ่งใช้ในการวิเคราะห์ลักษณะสังคมสยามได้แก่ กฎหมายในความคิดเสรีนิยมของเบาริ่งเขาถือว่ากฎหมายเป็นการรวมศูนย์ความก้าวหน้าทางการเมืองและการปกครองของสังคม เป็นที่รวมเจตจำนงทางการเมืองของประชาชนและเป็นหลักยึดเหนี่ยวสำหรับผู้ปกครองพัฒนาการของระบบนิติธรรมในยุโรปและอเมริกาจึงเป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งของพัฒนาการระบบประชาธิปไตย

เบาริ่งกล่าวว่า “**กฎหมายของประเทศเป็นหลักฐานอันหนึ่งที่เด่นชัดและที่ปฏิบัติได้ของอารยธรรมประเทศนั้นและความก้าวหน้า**”

ต่อปัญหากฎหมายในสยาม—จะไม่เห็นด้วยกับระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยทั่วไปเพราะตั้งอยู่บนรากฐานของหลักความเสมอภาคเท่าเทียมกัน กฎหมายเชิงประจักษ์ที่วางอยู่—สมัยใหม่ไม่ใช่ขนบธรรมเนียมและประเพณีแต่ถ่ายเดียว เบาริ่งยังยอมรับความเป็น—สังคม ว่าประชาชนและ—มีเงื่อนไขไม่เหมือนกัน—ประเทศการมีระบบกษัตริย์—เป็นการดีต่อสังคมได้ ถ้าหากผู้นำเป็นผู้มีความสามารถและมีความคิดอันก้าวหน้า กล่าวโดยทั้งหมดแล้วเบาริ่งบอกว่า “**คนสยามนั้นมีกฎหมายดีกว่าคนจีนเสียอีก**” [19]

ความคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมืองที่สำคัญของเบาริ่งจึงได้แก่ความคิดเรื่องการค้าเสรี (Free trade)

นักเศรษฐศาสตร์และนักการเมืองในต้นศตวรรษที่ 19 เชื่ออย่างเต็มเปี่ยมว่าการค้าเสรีเป็นมูลเหตุโดยตรงของความก้าวหน้าทางสังคมปราศจากการค้าเสรีการผลิตและการจำหน่ายสินค้าก็ทรุดโทรม ทำให้ความมั่งคั่งของประชาชาติลด จนในที่สุดทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเลวลง นั่นคือนำไปสู่ความเสื่อมของอารยธรรม **ในสมัยนั้นการค้าเสรีจึงไม่ใช่มีเป้าหมายเพียงแค่ผลกำไรทางเศรษฐกิจหากที่สำคัญคือหมายถึงความก้าวหน้าและอารยธรรมของมนุษยชาติเป็นสำคัญ**

อันนี้จะแตกต่างจากการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ปัจจุบันซึ่งไม่มีส่วนเกี่ยวข้องแม้แต่น้อยถึงความเจริญหรือเสื่อมของสังคมและอารยธรรม

เศรษฐศาสตร์การเมืองของเซอร์จอห์น เบาริ่งจึงสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของเขาซึ่งเป็นความเชื่อใหม่ที่วางอยู่บนความเสมอภาคเท่าเทียมกันของปัจเจกชนในสังคมการเมือง อันเป็นภาวะทางธรรมชาติของคน สิทธิเสรีภาพจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนมีโดยธรรมชาติ สังคมมีหน้าที่ต้องรักษาและปกป้องสิทธิทางธรรมชาติเหล่านี้

อุดมการณ์ของเบาริ่งจึงสอดคล้องกับพัฒนาการของทุนอุตสาหกรรมในอังกฤษที่กำลังต่อสู้กับชนชั้นเจ้าที่ดินในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจการเมืองของประเทศอังกฤษในกาลต่อมา

การกล่าวถึงลักษณะสำคัญในโลกทัศน์ของเบาริ่ง ก็เพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างอันสำคัญ ที่ชนชั้นนำสยามไม่สามารถดัดแปลงแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในโลกทัศน์ของตนได้

แม้สยามจะยอมรับหลักการสำคัญในการปฏิรูประบบเศรษฐกิจตามแนวที่เซอร์จอห์น เบาริ่งได้เสนอไว้ก็ตาม แต่ในบริบทและวาทกรรมของการเมืองสยามยุคนั้นจะเห็นได้ว่า

ความเชื่อตามประเพณีที่ว่าคนย่อมไม่เท่าเทียมกันดุจดังนิ้วมือทั้งห้าอันเป็นกฎธรรมชาติ (ตามทฤษฎีองคาพยพ) และสิทธิทางธรรมชาติแต่ประการใด ยังเป็นลักษณะเด่นของอุดมการณ์ทางการเมืองการปกครองของผู้นำสยามต่อมาอีกยาวนาน

เชิงอรรถ

1. ดูความเข้าใจที่ผิด ๆ เกี่ยวกับการทำสัญญาเบาริ่งใร ขจร สุขพานิช **ข้อมูลประวัติศาสตร์สมัยบางกอก** (กรุงเทพฯ, องค์การค้าของคุรุสภา 2531), 261-309

2. ดูเพิ่มเติม Ben Anderson, “Studies of the Thai State: The State of Thai Studies,” in Eliezer B. Ayal, ed., **The Study of Thailand: Analysis of Knowledge Approaches, and Prospects in Anthropology, Art History, Economics, History, and Political Science** (Athens, Ohio, Papers in International Studies Southeast Asia Series No.54, 1978). 193-234

3. นิธิ เอียวศรีวงศ์ “พระปฐมสมโพธิกถากับความเคลื่อนไหวทางศาสนาในต้นรัตนโกสินทร์” **ในปากไก่และใบเรือ รวมความเรียงว่าด้วยวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ต้นรัตนโกสินทร์** (กรุงเทพฯ อมรินทร์การพิมพ์, 2527), 375-403. สายชล วรรณรัตน์ยังแสดงให้เห็นว่า “ตวามเป็นเหตุเป็นผล” ในพุทธศาสนา มีมาในสมัยอยุธยาอีกด้วย **พุทธศาสนากับแนวความคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พ.ศ. 2325-2352),** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525

4. ดูรายละเอียดในนิธิ เอียวศรีวงศ์ **ปากไก่และใบเรือ** โดยเฉพาะใน “โลกของนางนพมาศ” “วัฒนธรรมกระฎุมพีกับวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์” และ “พระปฐมสมโพธิกถา...”

5. ตัวอย่างที่น่าสนใจได้แก่การโต้เถียงเรื่องศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่หนึ่งซึ่งเกี่ยวพันมาถึง

รัชกาลที่ 4 ข้อสังเกตหนึ่งคือการที่คนรุ่นปัจจุบันมองไม่เห็นว่า**แนวคิดใหม่**ที่เกิดขึ้นใน**รูปแบบเก่า**สมัยนั้นเป็น**สิ่งใหม่** และเป็นระยะผ่านของสยามเก่าสู่สยามใหม่ หากแต่คนปัจจุบันจะมองเห็นความต่อเนื่องและพัฒนาการของความคิดสมัยใหม่ในรัชกาลที่ 4 อย่างราบรื่นเต็มไปด้วยความสมานฉันท์และเป็นธรรมชาติ วลีที่ว่า “เราคือคนไทย” จึงให้ความรู้ถึงความกลมกลืนของชาติที่อยู่เหนือกาลเวลา

6. ลอร์ดแอลกินผู้ได้รับแต่งตั้งให้มาเป็นข้าหลวงใหญ่แทนเซอร์จอห์น เบาริ่ง ภายหลัง

กรณีพิพาทระหว่างอังกฤษกับจีนอีกในเรื่องเรือ “แอโรว์” ถึงกับกล่าวว่า ยิ่งเขาได้เห็นได้รู้จักคนอังกฤษและทัศนะของคนเหล่านั้นที่มีต่อจีนและคนจีนแล้ว เขายิ่งไม่ชอบคนอังกฤษและผิดหวังในหน้าที่ของเขา เขากล่าวว่าที่นี่ “ข้าพเจ้าได้เห็นสิ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าขยะแขยงเพื่อนร่วมชาติของข้าพเจ้ามากกว่าอะไรที่ข้าพเจ้าเคยเห็นมาแล้วตลอดทั้งชีวิต” See G.S. Graham, The China Station: War and Diplomacy, 1830-1860 (Oxford, 1787), 348, quoted in Peter Lowe, Britain in the Far East: A Survey from 1819 to the Present (London, 1981, 37).

7. W.D. McIntyre, the Imperial Frontier in the Tropics, 1865.75: A Study of

British Colonial Policy in West Africa, Malaya, and the south Pacific in the Age of Gladstone and Disraeli (Macmillan, 1967): C.D. Cowan, Nineteenth-Century Malaya: the Origins of British Political Control (Oxford, 1961).

8. ดูรายละเอียดการโต้แย้งของมาร์กต่อเบาริ่งใน Karl Marx. The Poverty of

Philosophy (Moscow, 1973). 180.96

9. Autobiographical Recollec.

10. เพิ่งอ้าง 154

11. เพิ่งอ้าง 122

12. เพิ่งอ้าง 98 - 119

13. เพิ่งอ้าง 147

14. Crane Brinton, **Shaping of the Modern Mind** (New York, 1959), p.12

15. คนไทยสมัยก่อนเช่นพระยาสุริยานุวัตรและ ”ครูเทพ” มีความเข้าใจอย่างดีถึง

ความหมายของเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบคลาสสิคกล่าวคือยังมองเห็นว่า “เศรษฐวิทยา” ไม่ใช่เรื่องที่เกี่ยวกับความมั่งคั่งหรือทรัพย์สมบัติเพียงอย่างเดียวแต่ที่สำคัญ ยังเกี่ยวข้องกับ **คน** มากกว่าทรัพย์ ด้วยเหตุว่าทรัพย์จะเกิดขึ้นได้ ต้องมีปัจจัย คือคนเป็นออกแรงและดูเปรียบเทียบความหมายของความมั่งคั่งที่เปลี่ยนไปด้วย โปรดดู พระยาสุริยานุวัตร **ทรัพย์ศาสตร์** (กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์พิฆเนศ 2518), เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี “อิคอนอมิกส์หรือเศรษฐวิทยาคืออะไร” **วารสาร**

เศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 4 (ธันวาคม 2532), 129-34 และชูศรี มณีพฤกษ์ “เศรษฐทรรศน์ชนะของครูเทพ” **เล่มเดียวกัน** 135-43

16. สำนักพิมพ์ธรรมชาตินิยมให้ความสำคัญต่อเกษตรกรรมว่าเป็นที่มาของความมั่งคั่งใน ขณะที่แอดัม สมิธจะสะท้อนการเติบโตของระบบทุนด้วยว่าด้วยการชี้ว่านำทางเกษตรกรรม ไม่ใช่ที่มาอันแท้จริงของความมั่งคั่งหากได้แก่ “แรงงาน” ที่สร้าง ”มูลค่าในการแลกเปลี่ยน” ขึ้น สมิธยังแก้ความเชื่อของลัทธิพาณิชย์นิยมอีกด้วยว่าข้อได้เปรียบของการค้าแลกเปลี่ยนนั้นไม่ใช่อยู่ที่การเพิ่มของทองคำและเงินในประเทศหากที่สำคัญคือการเพิ่มขึ้นของ ”มูลค่าในการแลกเปลี่ยน” ของผลิตผลจากแรงงานและที่ดินประจำปีในแต่ละประเทศ หรืออีกนัยหนึ่งคือการเพิ่มขึ้นของรายได้ประจำปีของประชาชนดู Adam Smith, **An Inquiry Into The Nature and Causes Of The Wealth of Nations**, Vol. I (Indianapolis: Liberty Classic, 1981), 489

17. Sir John Bowring, **The Kingdom and People of The Siam**, Vol. I, (London, 1969), 242

18. Ibid, 262.

19. ibid,173.